

Josine Franken (vrijwilliger NIOD) ~ Het oorlogsdagboek van Paula Bermann

03-18-2024 ~ Kort geleden heb ik het oorlogsdagboek van de Duits-Joodse Paula Bermann getranscribeerd en is het gepubliceerd, zodat het nu voor ieder digitaal toegankelijk is. Heel bijzonder was de ontmoeting met Linda Bouws, een kleindochter van de dagboekschrijfster, waarbij René Pottkamp (NIOD) en ik aanwezig waren.

In de archieven van het NIOD liet René ons de originele dagboekcahiers zien en dat was een mooi moment.

Voor de transcriptie hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de vertaling die in de jaren tachtig werd gemaakt door emeritus Prof. Winkelman. Het Kurrentschrift is voor een leek niet te ontcijferen.

Hoewel Paula Bermann aan het begin van de oorlog al ongeveer 20 jaar in Nederland woonde, gebruikte zij het Kurrentschrift uit haar jeugd; opdat het niet door anderen gelezen kon worden.

Paula Bermann beschrijft heel nauwgezet de steeds verder beperkende maatregelen die de Joodse mensen werden opgelegd. Een boeiend, indringend verslag.

Aan de transcriptie is een indrukwekkend interview toegevoegd, dat Linda Bouws in 1987 had met haar tante Inge van Es, dochter van Paula Bermann.

Linda Bouws, René Pottkamp & Josine Franken

Beschrijving NIOD:

Paula Bermann (9 maart 1895) groeide op in een liberaal Joods gezin in het Duitse Konken en Kusel. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was zij verpleegster aan het front in Frankrijk. In augustus 1918 trad zij in het huwelijk met de Amsterdamse Joodse zakenman Coenraad van Es. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Hans (1919), Inge (1923) en Sonja (1927). Van 1940 tot 1944 houdt Paula in Amsterdam een dagboek bij. Dat doet ze in het Kurrentschrift, een Duitse schrijfmethode die nog maar weinigen kunnen lezen. Het dagboek vormt een beklemmend verslag over de wereld in oorlog, haar Nederlandse gezin, haar familie in Duitsland. Bermann is politiek zeer goed geïnformeerd en beschrijft gedetailleerd het dagelijks leven in Amsterdam, waar het gezin een benedenhuis bewoont aan de Valeriusstraat 135.

Tussen de regels door klinken haar angsten en verlangens, en haar weerzin tegen een opgelegde identiteit: zowel Duits als joods. Als Duitse wordt ze gewantrouwd, als joodse opgejaagd. Op 24 augustus 1942 moeten Paula, Coen en Sonja onderduiken; ze vinden onderdak bij het gezin van beroepsmilitair Jan Kooy in Jutphaas, vlak bij Utrecht. Bermanns dagboek aantekeningen zijn doortrokken van weemoed, boosheid, zorg om haar kinderen Hans, Sonja en Inge, afkeer van haar landgenoten en angst voor verraad. Het dagboek eindigt abrupt: voorjaar 1944 worden Paula, haar man Coen en hun dochter Inge verraden, opgepakt en via Westerbork naar Bergen-Belsen gedeporteerd. Vlak voor de bevrijding sterven Paula en Coen: hij bezwijkt aan difterie, waarna zij zelfmoord pleegt door tegen stroomdraad aan te lopen. De drie kinderen overleven de oorlog.

Het dagboek is te vinden via www.niod.nl - archief - 244 Europese dagboeken en

egodocumenten - [2007, dagboek Paula Bermann.](#)

René Pottkamp & Josine Franken